

De docent LO als 'rol'model

De docent LO beschikt over veel verschillende vaardigheden. Het samenvoegen van verschillende vaardigheden in rollen, maakt het mogelijk om makkelijker te herkennen wanneer de docent bepaalde vaardigheden toepast. Voor beginnend lesgevers kan het ordenen van vaardigheden in rollen een meer gestructureerde manier zijn om te zien welke rollen en vaardigheden hij reeds in bepaalde mate beheerst en welke hij verder zou kunnen ontwikkelen om een betere didacticus te worden.

Door: Jennifer Nuij

In het onderwijs zijn verschillende boeken gepubliceerd over lesgeven en het gedrag van de docent. Een aantal bekende boeken uit het beroepenveld zijn *Didactiek van het bewegingsonderwijs* (Behets, 2009,) en *Perspectieven op Bewegen* ('t Web, 2007). Deze bronnen zijn echter gericht op de kennis van de docent over methodiek, didactiek, organisatie en evaluatie en de verschillende vaardigheden van de docent om deze aspecten van het lesgeven vorm te kunnen geven. Met behulp van deze literatuur kan de (beginnend) lesgever dus zijn kennis vergroten t.a.v. het voorbereiden van lessen en het lesgeven zelf. De verschillende rollen en vaardigheden van de docent worden wel genoemd maar nemen een bescheiden rol in. In *Perspectieven op Bewegen* worden vier rollen, of lesgeefstijlen, genoemd die kort kunnen worden samengevat als CIOS: coach, instructeur, organisator en scheidsrechter.

- De coach zorgt voor aanmoediging en probeert de leerlingen te motiveren.
- De instructeur zorgt voor leerhulp zodat de leerlingen beter leert bewegen.
- De organisator zorgt voor de juiste omstandigheden zodat de activiteit meer uitnodigend of beter werkbaar wordt.
- De scheidsrechter houdt toezicht en controleert de naleving van de afgesproken (spel)regels.

Bronnen buiten de vakwereld

Bronnen die wellicht bekend zijn binnen de vakwereld maar niet specifiek geschreven voor de docent LO zijn o.a. *Coachen op Contact* (Slooter, 2007), *Contact maken op school* (Boves en Van Dijk, 2011) en *Leren van Binnenuit* (Korthagen en Lagerwerf, 2011). Deze bronnen zijn gericht op de interactieprocessen die plaatsvinden tussen de docent en zijn omgeving (de leerling, de collega, de ouder, de school of de directie, etc.) en de waarden waaruit de docent handelt. Het onderzoeken van de eigen waarden en het expliciteren van de verschillende vaardigheden van verschillende rollen nemen hier een belangrijke plaats in. Met behulp van deze literatuur kan de beginnend maar ook de ervaren lesgever zijn expertise op het gebied van o.a. leerlingbegeleiding vergroten.

In *Coachen op contact* wordt het gedrag van de docent beschreven a.d.h.v. zes rollen:

- De gastheer ontvangt leerlingen in de gymzaal. Hij 'ziet' hen en probeert met hen te 'levelen' voor aanvang van de les.

- De presentator probeert de aandacht van de leerlingen te vangen m.b.v. zijn presentatie. De presentator speelt in zijn presentatie met drie elementen: positie in de ruimte, stemgebruik en lichaamstaal.
- De didacticus geeft instructie. Zijn doel is zo snel mogelijk starten met de activiteit.
- De pedagoog heeft de taak om orde te houden: regels en afspraken naleven. Hij spreekt leerlingen aan op hun gedrag en probeert daarbij gewenst gedrag te stimuleren.
- De afsluiter blikt terug op de les, de opgedane ervaringen en neemt afscheid van de groep.
- De coach probeert het leerproces te sturen en leerlingen te motiveren. De vaardigheden van de docent binnen deze rollen worden ondersteund met theoretische kennis.

Contact maken op school (Boves en Van Dijk, 2011) is meer gericht op het beschrijven van interactieprocessen in contact tussen o.a. docent en leerling. Er wordt een viertal rollen beschreven maar het accent van dit boek ligt op interactieprocessen en gesprekstechnieken. De vier rollen die

FOTO: ANITA RIEMERSMA

beschreven worden, zijn de expert/instructeur, de trainer, de begeleider en de coach.

- De expert/instructeur is verantwoordelijk voor het overdragen van kennis.
- De trainer zorgt voor het aanleren en trainen van vaardigheden.
- De begeleider zorgt voor de juiste omstandigheden en een veilig leerklimaat.
- De coach probeert de motivatie te verhogen en betrokkenheid te bevorderen.

De observator en andere dominante rollen

Uit de literatuur blijkt dat de docent LO nogal wat verschillende rollen moet kunnen aannemen tijdens het lesgeven. Deze verschillende rollen ondersteunen verschillende processen van het onderwijsleerproces. De termen 'observeren', 'observatie' of 'observator' worden in de bovenstaande bronnen wel gebruikt maar niet expliciet beschreven als 'rol'. Behets beschouwt de observatievaardigheid als basis voor het nemen van beslissingen en vindt dit een essentiële lesgeefcompetentie. Gesteld kan worden dat de docent LO is opgeleid om te kijken naar bewegen en gedrag en omdat hij vervolgens handelt naar deze observaties, is observeren dan ook een vaardigheid die als 'rol' aan het rijtje toegevoegd zou moeten worden.

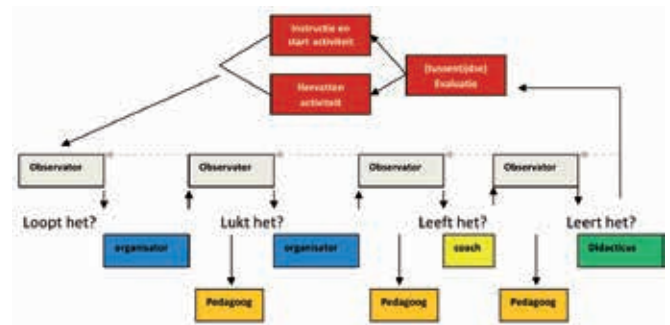
Wanneer we de docent observeren tijdens het lesgeven, kunnen we zien dat er een patroon zichtbaar is in de toepassing van verschillende rollen. Dit maakt het voorspelbaar wanneer een docent een specifieke rol inzet om een bepaald doel te realiseren.

- Allereerst kijkt de docent of de organisatie veilig genoeg en toereikend is om het onderwijsleerproces op gang te brengen (loopt het?). Zo niet, dan schakelt de docent in zijn rol over van observator naar organisator en past de omgeving of de taak aan.
- Vervolgens stapt de docent weer terug in zijn rol als observator om te controleren of het nu wel loopt en of de leerlingen er in slagen om het centraal gestelde bewegingsprobleem op te lossen (luikt het?).
- Als de activiteit loopt en luikt observeert de docent de leerlingen om te kijken in welke mate de activiteit leeft bij de deelnemers (leeft het?) en indien nodig probeert hij in de rol van coach hen te motiveren of te stimuleren.
- Tot slot moet de activiteit voor elk individu voldoende leeransen bieden en in deze rol, de rol van didacticus (leert het?), onderscheidt de docent zich van veel trainers omdat elke activiteit een onderliggend (leer)doel met zich meebrengt.

Er is een aantal rollen dat dominant is in het uitoefenen van het beroep docent LO. Enkele rollen zijn van toepassing op elke docent, ongeacht het vakgebied, zoals de gastheer, de presentator, de didacticus, de coach, de observator, de pedagoog en de afsluiter. Er is ook een aantal rollen dat specifieke vaardigheden van de docent LO blootlegt zoals de scheidsrechter en organisator. Maar welke rollen zijn nu dominant aanwezig bij de docent LO? Mijns inziens gaat het hier om de volgende rollen: presentator, didacticus (leert het), coach (leeft het), observator (loopt het, luikt het, leeft het, leert het), organisator (loopt het), pedagoog

Rollen die niet in het schema voorkomen

De rollen en vaardigheden die niet in het schema voorkomen zijn eveneens van belang maar kunnen eventueel worden ondergebracht in deze zes beschreven rollen. De gastheer, afsluiter, expert/instructeur, trainer en begeleider kunnen ook in de rol van 'didacticus' worden onderge-

bracht. Didactiek is immers al het handelen van de docent om het onderwijsproces te optimaliseren dus het betreft hier ook het contact maken, het begeleiden, het toepassen van leerhulp en het enthousiasmeren. De didacticus is een rol(len)model die van rol wisselt al naar gelang de situatie om het onderwijsleerproces op gang te kunnen krijgen of houden.

De scheidsrechter zou een deelfunctie van de pedagoog kunnen zijn. Er is echter een groot verschil tussen een pedagoog en een scheidsrechter: daar waar de pedagoog de interactie met de leerling aangaat en probeert om voor de leerlingen betekenisvol te handelen, probeert de scheidsrechter een discussie te voorkomen omdat de interactie kan leiden tot inactiviteit en met de scheidsrechter wordt nu eenmaal niet gediscussieerd.

Slotwoord

Met behulp van het uiteenzetten van verschillende rollen en de schematische weergave van de rollen kunnen beginnend lesgevers eenvoudiger gestuurd worden in hun leerproces. De vereenvoudiging van vaardigheden tot rollen maakt het overzichtelijk wanneer welke rol en dus ook welke vaardigheden ingezet moeten worden om het onderwijsleerproces bij de leerlingen te bevorderen.

De daadwerkelijke lesgeefsituatie is echter veel complexer dan de schematische weergave doet voorkomen. De docent moet in staat zijn om alle input uit het bewegingslokaal te observeren en analyseren. Observeren is daarom een actieve vaardigheid. De docent zoekt gericht naar relevante informatie (veiligheid, naleven van regels, bewegingsuitvoering, beleving, etc.) die het onderwijsleerproces kan storen of om de taak of de omgeving zodanig bij te sturen dat er weer een optimale leersituatie ontstaat. Dat er een patroon in zijn handelen zit, betekent niet dat hij tussentijds andere rollen inzet om het onderwijsleerproces te sturen. Maar de beginnend lesgever moet toch ergens beginnen. Wellicht helpt dit artikel daarbij.

Literatuur

- Behets, D. (2009). *Didactiek van het bewegingsonderwijs*. Leuven: Acco.
- Boves, T. & Van Dijk, M. (2011). *Contact maken op school, Motiveren, leidinggeven en samenwerken in het voortgezet onderwijs*. Assen: Koninklijke Van Gorcum bv.
- Korthagen, F. & Lagerwerf, B. (2011). *Leren van Binnenuit, Kwaliteit en inspiratie in het onderwijs*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Slooter, M. (2007). *Coachen op contact*. Amersfoort: CPS.
- Van Berkel, M., Danes, H., Van Dijk, S., Geleijnse, J., Hazelebach, C., Hofman, N. ... Visser, C. (2007). *Perspectieven op bewegen, Didactiek voor het bewegingsonderwijs voor de basisschool*. Zwolle: 't Web.

Jennifer Nuij is sinds 2005 docente LO en MRT'er op Damstede te Amsterdam. Zij werkt momenteel aan een nieuwe methode voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. ◀

Contact:

sparty_jen35@hotmail.com